

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin 100 ilik yubileyi

ADPU-nun Ümumi pedaqogika kafedrası: dünən və bu gün

Azərbaycanda pedaqoji və elmi-pedaqoji kodu hazırlığında Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Ümumi pedaqogika kafedrasının xüsusi yeri var. Pedaqogika kafedrası müstəqil kafedra kimi 1930-cu ildə - Azərbaycan Pedaqoji İnstitutu yenidən təşkil edilərkən yarılmışdır.

Bir professor (B.B. Komarovski), dörd dosent (Əsraf Hacıyev, Mikayıl Rəhimli, Əhməd Kərədi, Zakuzadə), yeddi assistent (Mehdud Mehdiyev, Əhməd Seyidov, Əbdülkərim Əfəndiyev, İbrahim Əfəndiyev, Qənbər Əsgərov, Rəcəb Əfəndiyev, Gülnur Qədimbəyova) və bir laboranta (Məmmədşahin Tahirli) fəaliyyətə başlayan pedaqogika kafedrası il-dən-ilə inkişaf etmiş, respublikada pedaqoji bilikli mərkəzinə çevrilmişdir. Geniş və hətərfərli fəaliyyəti ilə fərqlənən kafedraya ilk vaxtdır dos. M. Rəhimli (1931-1937), sonralar dos. N. Asatür (1927-1942), prof. Ə. Seyidov (1943-1950 və 1956-1974), prof. M. Mehdiyev (1950-1951), prof. M. Muradxanov (1951-1956), 1974-1977-ci illərdə professorlar B. Əhmədov, N. Kazımov, S. Şəfiyev rəhbərlik etmişdir.

1932-cü ildə V. Lenin adına APİ-də aspirantura söbəsi açılmışdı və aspirantlardan 12 nəfəri pedaqogika ixtisası üzrə idi. XX əsrin 30-40-cü illərində pedaqogika elmi sahəsində çalşmış tanınmış pedaqoq və psixoloqlar öz elmi-pedaqoji fəaliyyətlərini bu kafedrada davam etdirmişlər. İsmayıl Qarayəqə, Mövsüm İsmayilzadə, N. Prunisi (1932), Əli İsgəndərzadə (1933), Saleh Xəlilov (1934), Seyid Əliyev (1934), Dirlubə Mustafayeva, Zümrüd Axundova (1936), Məmməd Əlizadə (1936), İsrail Hacıyev (1937), Surxay Hacıyev (1939), Əmir Tağıyev (1940) və başqalarının fəaliyyəti kafedra ilə daha sıx bağlı olmuşdur.

1943-cü ildə Əhməd Seyidov-Pedaqogika kafedrasının müdiri təyin edilirdi. O, 1939-cu ildə namizədlik, 1947-ci ildə doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdi. Onun elmi rəhbərliyi altında dərəcəsi alınmayan pedaqogika elmində hadisəyə çevrilmişdi. Belə ki, ilk milli pedaqoji elmlər doktoru idi.

Ötən əsrin 50-ci illərində pedaqogika kafedrası elmi-pedaqoji kadr hazırlığı sahəsində fəaliyyəti genişləndirdi, tərkibi kəmiyyət və keyfiyyətcə yüksəldi. Həmin illərdə S. Babayeva (1951), H. Hacıyev (1952), Ə. Tağıyev (1952), T. Əfəndiyev (1954), H. Əhmədov, Ə. Yaqubi (1958), V. Mustafazadə, Ə. Hüseynova (1959) və başqaları pedaqogika kafedrasında elmi-pedaqoji fəaliyyətə başladılar. Həmin dövrdə kafedranın gənc kadrlarından N. Mustafayeva (1949), A. Kərimov (1953), T. Əfəndiyev (1954), I. Vəlixanlı, B. Axundov (1955), N. Kazımov,

M. Kazımov (1957), H. Əhmədov (1958), M. Məmmədov, Q. Məmmədov (1959), eyni zamanda Ə. Tağıyev (1954), Ə. Yaqubi (1955), V. Mustafazadə (1955) pedaqogika sahəsində tədqiqatlarını başa çatdıraraq namizədlik dissertasiyalarını müdafiə etdilər.

Ümumi pedaqogika kafedrasının dosenti M. Mehdiyev 1957-ci ildə Moskva doktorluq dissertasiyası müdafiə etdi. 1967-ci ildə SSRİ PEA-nın haqqı üzvi seçildi.

1969-cu ildə Azərbaycan KP MK-nin avqust plenumunda Ulu öndər Heydər Əliyevin xüsusi tələməsi ilə İrəli sürülən tələblərə uyğun keçən əsrin 60-70-ci illərində elmi və elmi-pedaqoji kadrların hazırlanmasında müxtəlif problemlər ilə əlaqədar ölkədə mühüm qərarlar qəbul edildi. Burada aspirantura sistemində elmi kadrların hazırlanması dissertasiya işlərinin müdafiəsinə tələblərin artırılması ön plana çəkildi.

Ümumi pedaqogika kafedrasında da bu tələblərə əməl edilmiş, aspirantura müsabiqə yolu ilə, ali məktəbləri fərqlənən diplomu ilə başa vurmış, tədqiqatçılıq bacarıqları malik elmi işçiləri yığışdırmaqla kafedraya üstünlik verilməmişdir. Ümumi pedaqogika kafedrası üzrə aspirantura hazırlığı keçən Y. Talbov (1962), İ. Musayev, Ə. Məmmədov, P. Səhələ (1964), Ə. Qədimbəyova, Ə. Əhmədov, A. İsmayilov, S. Məclidov, A. Hüseynzadə, S. Şəfiyev, B. Abdullayev, S. Axundov (1965), H. Novruzov, N. Rüstəmov (1966) və başqaları müdafiə edərək pedaqoji elmlər namizədliyi almışdır.

1960-80-ci illərdə Ümumi pedaqogika kafedrası yeni elmi qüvvələr gücləndirdi. 1964-1965-ci tədris ilində kafedrada 12 nəfər (1 professor, 5 dosent, 6 birm) işləyirdi halda 1970-ci illərdə əməkdaşların sayı xeyli artdı. Bu illərdə S. Pancoli, İ. Musayev, B. Abdullayev, A. İsmayilov, M. Mehdiyev, H. Novruzov, Ə. Əhmədov, Y. Talbov, S. Quliyev, M. Babayev, B. Başiyev, Z. Pulatova, S. İbrahimoğlu, S. Nəbiyev, N. Ağayeva, Ş. Səmədova, Y. Atakişiyev, H. Əhmədov, İ. İsayev və b. pedaqogika kafedrasında müəllimlik fəaliyyətinə başladılar. Bu da 70-ci illərdə respublikada pedaqogika elminin inkişafına kömək etməklə yanaşı yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanmasına şərait yaradı. Nəticədə kafedra üzrə aspirantura hazırlığı keçmiş S. Quliyev (1968), Ə. Hüseynova (1969), Ə. Ağayev (1970), S. Nəbiyev (1971), M. Babayev (1972), M. Həsənov, X. Fətəliyev, Ə. Cəlilov, A. Eminov (1973), İ. İsayev (1974), S. Orucov (1975) və b. namizədlik dissertasiyalarını müdafiə etdilər.

70-80-ci illər Ümumi pedaqogika kafedrasının elmi həyatında doktorluq dissertasiyalarının müdafiəsi ilə fərqlənir. Həmin illərdə H. Əhmədov (1972), A. Karımov (1973), Y. Talbov (1975) doktorluq dissertasiyası müdafiə etdilər. 1970-1980-ci illərdə Ümumi pedaqogika kafedrasının nəzəndə icması asalarla "Ali məktəb pedaqogikası" və 1975-2000-ci illərdə xüsusi ştat vəhidi olan "Şagirdlərin peşayönümü" elmi-tədqiqat laboratoriyaları fəaliyyət göstərmişdir.

H. Əhmədov (1972), A. Karımov (1973), Y. Talbov (1975) doktorluq dissertasiyası müdafiə etdilər.

1970-1980-ci illərdə Ümumi pedaqogika kafedrasının nəzəndə icması asalarla "Ali məktəb pedaqogikası" və 1975-2000-ci illərdə xüsusi ştat vəhidi olan "Şagirdlərin peşayönümü" elmi-tədqiqat laboratoriyaları fəaliyyət göstərmişdir.

SSRİ Nazirlər Soveti yanında AAK-nın 5 avqust 1986-cı il tarixli 398 sayılı əmrilə APİ-də yaradılan, 2 mart 1989-cu il 45 sayılı əmrilə yenidən təşkil olunan pedaqoji elmlər üzrə ixtisaslaşdırılmış Dissertasiya şurasında (sədr: Azərbaycan EA-nın müxbir üzvi, professor A. Qurbanov - rektor, elmi katib: dos. İ. İsayev kafedranın əməkdaşı) həmin illərdə müdafiə olunan 92 dissertasiyanın 55-i Ümumi pedaqogika kafedrasında müzakirə edilərək müdafiəyə buraxılmışdır. Müdafiə edənlərdən M. İlyasov, T. Məmmədov, S. Qurbanov, V. Zərbəliyev, B. Nəzirov, X. Mehdiyev, H. Bayramov, S. Orucova, F. Rüstəmov, Ə. Məhərrəmova, N. Ağabəyova, K. Məclidov, Ə. Səriyev məhz Ümumi pedaqogika kafedrasının əməkdaşlarıdır.

Həmin illərdə Ümumi edaqogika kafedrası Zaqafqaziya, Orta Asiya respublikaları və Şimali Qafqaz üçün elmi-pedaqoji kadr hazırlığında mühüm elmi mərkəz rolunu oynamışdır.

1978-2013-cü illərdə kafedraya SSRİ PEA-nın müxbir üzvi, Beynəlxalq Pedaqoji Elmlər Akademiyasının haqqı üzvi, Rusiya Təhsil Akademiyasının xüsusi üzvi, əməkdar ali məktəb işçisi, pedaqoji elmlər doktoru professor Hüseyn Əhmədov rəhbərlik etmişdir.

Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra kafedranın elmi potensialı xeyli yüksəlmiş, kafedra üzvlərindən Fərx Rüstəmov (2003), Müseyib İlyasov (2014), doktorluq, Ş. Azadliyeva (1992), K.R. Quliyeva (1997), S. Hacıyeva (2005), G. Ocayeva (2011) namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişdir. Kafedra əməkdaşlarından F. Rüstəmov Əməkdar elmi xadimi, Ə. Paşayev Əməkdar müəllim fəxri adına, İ. İsayev professor elmi adına layiq görülmüşdür.

Ötən illər ərzində Ümumi pedaqogika kafedrasının əməkdaşlarının fəaliyyəti məqsəduş olmuş, metodiki xarakterli monoqrafiya, kitab və kitabçalar, elmi məqalələr hazırlanmış, proqramlar, dersliklər tərtib edilmiş.

Pedaqogika tarixindən ilk dərs vəsaitini pedaqogika kafedrasının dosenti S. Xəlilov hazırlamışdır. Sonra Türkiyədən dəvət olunmuş F. Xikrət tərəfindən "Təbiiyyə və tədris tarixi" adlı iki hissədən ibarət dərs vəsaiti 1924 və 1926-cı illərdə çap olunmuşdur. 1941, 1942, 1958-ci illərdə M. Mehdiyev, S. Xəlilov, Ə. Mustafayeva tərəfindən 2 hissədən ibarət "Pedaqogika" M. Muradxanovun rəhbərliyi altında 1964-cü ildə "Pedaqogika" dərs vəsaiti 1958-1959-cu illərdə Ə. Seyidov və Ə. Tağıyev tərəfindən "Pedaqogika tarixi", 1969-cu ildə Ə. Seyidovun "Pedaqogika tarixi" kitabları çap olunmuşdur.

1990-2015-ci illərdə yeni tələblərə uyğun dərslik və dərs vəsaitlərinin tərtibi davam etdirilmişdir. H. Əhmədovun "Pedaqogika tarixi kursundan müəllimlər" (1987), H. Əhmədovun "İz istoriyi pedaqogiki Azerbaydanda" (II-III hissə, II hissə İ. İsayevlə birlikdə) (1991, 1993, 1995), "Azərbaycanda məktəb və pedaqoji fikir tarixi" (2014) İ. Musayevin "Pedaqogikanın ümumi osaları" (1992), B. Abdullayev "Didaktika" (1997), İ. İsayevin "Pedaqogika" (1993, şərhi, 2006) kitabları çap olunmuşdur. Ə. Paşayev, F. Rüstəmovun "Pedaqogika" (2002), F. Rüstəmovun "Pedaqogika tarixi" (2006), "Ali məktəb pedaqogikası", "Sərgi pedaqogika tarixi", "Qorb pedaqogika tarixi", "Yeni dövrün pedaqogika tarixi", "Yeni dövrün pedaqogika tarixi", "Ən yeni dövrün pedaqogika tarixi" dərsləri, M. İlyasovun "Didaktika" (2015) dərs vəsaitləri də məhz həmin illərin məhsuludur.

Son illərdə "A. Səhəhət və xalq maarifli", "Pedaqoji irsimizdən: M.V. Viatidzen H.K. Sanilyadək" (prof. İ. İsayev), "Pedaqogika" (prof. F. Hüseynzadə və İ. İbrahimoğlu), "Azərbaycanca-rusca pedaqoji-psixoloji terminlər lüğəti" (dos. H. Cəfərov), "Təhsilin sosiomedani problemləri" (dos. M. Nəzərov), "Uzeyir Hacıbəyovun pedaqoji görüşləri" (dos. S. Orucova), "Kurikulum bələdçisi"

(dos. K. Quliyeva), "Təhsil-tərbiyyənin müasir problemləri", "Azərbaycanda ali pedaqoji təhsilin təşəkkülü və inkişafı" (dos. Ş. Azadliyeva), "Tədrisə pedaqoji drama" (dos. Ə. İsmayilovanov) adlı dərslik və dərs vəsaitləri nəşr olunmuşdur.

2013-cü ildən Ümumi pedaqogika kafedrasına professor İrəmin İsayev rəhbərlik edir. Ötən illər ərzində kafedranın elmi potensialının yüksəldilməsinə, doktorantura yolu ilə yüksək ixtisaslı elmi-pedaqoji kadrların hazırlanmasına diqqət artırılmışdır. Dos. M. Nəzərov (2018) fəlsəfə və dos. Ş. Azadliyeva (2018) pedaqogika üzrə elmi doktoru dissertasiyası müdafiə etmişlər. dos. K. Quliyeva və dos. E. Hüseynova elmlər doktoru proqramı üzrə tədqiqatlarını davam etdirirlər. Kafedra üzrə elmlər doktoru proqramı üzrə 3 fəlsəfə doktoru proqramı üzrə 7 doktorant və 3 dissertant elmi araşdırmalarını davam etdirirlər.

Kafedra əməkdaşları daim universitetimizin həyatında yaxından iştirak etmiş, müxtəlif vəzifələrdə çalışmışlar. Bu ənane indi də davam etdirilir. Pedaqogika kafedrasının yetirməsi Mehdi Mehdiyev 23 il Azərbaycan Maarif naziri olmuşdur. Prof. İ. İsayev 1986-1994-cü illərdə Dissertasiya Şurasının Elmi katibi, dekan müavini, dekan vəzifələrində işləmişdir. 2009-2016-cı illərdə Universitetimizdə fəaliyyət göstərən Dissertasiya Şurasının üzvü olmuşdur. Dos. K. Quliyeva həmin Dissertasiya Şurasının elmi katibi, dos. H. Cəfərov işə üzün, dos. S. Qurbanova həmin Şurasın Dissertasiya Elmi Seminarı katibi, Ş. Azadliyeva və b'im G. Ocayeva işə seminarın üzvi kimi fəaliyyət göstərmişlər. Hazırda prof. İ. İsayev, dos. M. Həsənov, dos. K. Quliyeva və dos. S. Qurbanova Tarix və Coğrafiya fakultəsi Elmi Şurasının üzvlüdür. Kafedranın yetimlərinə diqqətli əməkdar elm xadimi, professor F. Rüstəmov ADPU-da fəaliyyət göstərən pedaqoji elmlər üzrə ixtisaslaşdırılmış Dissertasiya Şurasının həmsədri (2009-2016), Pedaqoji fakültənin dekanı (2007-2015) olub. 2016-cı ildə İbtidai təhsil fakültəsinin dekanıdır. Prof. M. İlyasov İsməktəbəqədər təhsilin pedaqogika və metodikası kafedrasının müdürüdür.

Son illərdə Ümumi pedaqogika kafedrasının arqadaşları "pedaqogikanın aktual problemlərinə həmişə diqqətli yanaşma" və respublikaya sayılıyılı konfranslarda məruzələr etmiş, peşəkarlarını artırmış məqsədi tənriqlərə qoşmuş, xeyli elmi-metodik işlər nəşr etdirmiş, 35-dən çox proqramı çapına nail olmuşdur. Kafedrada həyata keçirilən bu tədbirlər ADPU-nun rektoru, professor Cəfər Cəfərovun rəhbərliyi ilə universitetimizdə pedaqoji və elmi-pedaqoji kadr hazırlığı sahəsində aparılan ciddi məzmun istislahatların tərkib hissəsi olaraq daha keyfiyyəti müəllim kadrların hazırlığına xidmət edir.

Fərx Rüstəmov
pedaqoji elmlər doktoru,
professor, Əməkdar elmi xadimi

İrəmin İsayev pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, professor

Kaməla Quliyeva pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent